

свідомості та прийнятності загальнолюдських цінностей суттєвою частиною суспільства. Це сфера культури, моралі, звичаїв і традицій, які змінюються набагато повільніше ніж соціально-економічні формації або правові чи політичні режими. В цьому контексті слід зазначити, що суттєвим чинником, що може «зрушити з місця» моральні підвалини є саме діяльність (поведінка) осіб або груп осіб, що в силу певних обставин наділені можливістю впливу на суспільство. Такий вплив відбувається через прийняття владних рішень, формування дискурсу та комунікації, визначення пріоритетів в економіці та політиці країни, тощо. В Україні, як і в більшості країн світу, такі важелі впливу зосереджені переважно в осіб, які перебувають в органах державної влади. Від рівня їх моральної та інтелектуальної зрілості, самостійності та відповідальності багато в чому залежить напрям суспільних перетворень. Це ставить представників органів влади та тих осіб, які мають вплив на суспільні процеси в особливо відповідальне становище. Розуміння ними сутності принципу верховенства права взагалі, та поваги до прав людини зокрема, дозволить уникнути помилок державотворення, які на цьому історичному етапі мають високу вартість для нашого суспільства.

1. Каталог юридичних позицій. Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>.
2. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) «Мірило правовладдя». Коментар. Глосарій. – USAID: Страсбург, 2017 – 163 с.
3. World Inequality Database. Website. URL: <https://wid.world/wid-world/>
4. Edelman Trust Barometer. Website. URL: <https://www.edelman.com/trust/2022-trust-barometer>
5. Transparency International. Website. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
6. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
7. Карл Поппер Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. / Перекл. з англ. О. Коваленка.— К.: Основи, 1994.— 444 с.

Марія Красій

кандидат юридичних наук, доцент
*(Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу)*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Закріплення принципу верховенства права на національному рівні в конституціях, конституційних актах практично всіх держав світу, а також на міжнародному рівні в міжнародно-правових актах (угодах, конвенціях,

хартях, статутах тощо), свідчить про те, що цей принцип став гарантом спроможності до творення демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства, а на міжнародному рівні – основою співіснування і співпраці між різними народами й культурами [1, с. 248]. Прослідковується фактична взаємодія національного права з правом європейським, яка формується в результаті євроінтеграції.

Фундаментальне значення принципу верховенства права закріплене в договорах про створення Європейського Союзу (далі – ЄС), рекомендаціях і резолюціях Ради Європи (далі – РЄ), засадничих документах низки міжнародних та інших європейських регіональних організацій. Як свідчить аналіз актів законодавства України, принцип верховенства права переважно закріплено в актах євро інтеграційного спрямування та міжнародних договорах, що становлять частину національного законодавства відповідно до Конституції України. Наприклад, принцип верховенства права нормативно закріплений у міжнародно-правових актах, угодах, договорах та інших документах за участю України, а також в актах національного законодавства на виконання зобов'язань, узятих Україною у зв'язку з членством в універсальних і регіональних міжнародних організаціях [2, с. 39].

Щодо актів внутрішнього законодавства України, то нормативне закріплення принципу верховенства права зафіксоване в законах України, постановах і розпорядженнях Кабінету Міністрів України, указах і розпорядженнях Президента України, рішеннях Конституційного Суду України (хоча останні офіційно не визнано джерелом права) тощо [2, с. 39].

На нормативному рівні елементи верховенства права розкрито Комітетом Міністрів Ради Європи, який, схвалив документ, де подано аналіз того, як у РЄ розуміють поняття «rule of law» і його ключові елементи, які формуються на основі практики ЄС з прав людини у вигляді переліку вимог (компонентів, складових елементів чи підпринципів), що випливають із «rule of law», які в свою чергу утворюють частину права Європейської Конвенції з прав людини. Ці складові елементи об'єднує те, що вони переслідують важливу мету: запобігти сваволі та надати особі захисту від сваволі, особливо у стосунках між особою і державою. Отже, Комітет Міністрів Ради Європи виділяє шість стрижневих елементів: 1) законність; 2) юридичну визначеність; 3) заборону свавілля; 4) доступ до правосуддя; 5) дотримання прав людини; 6) заборону дискримінації та рівність перед законом [3].

В той же час, до складових верховенства права в межах «матеріальної» концепції відносять: 1) індивідуальні права, які розглядаються як дар від Бога чи пов'язані зі статусом людських істот та членів моральної спільноти незалежно від будь-яких положень конституцій чи законів; 2) гідність людини як центральний елемент усіх інших прав людини, проголошений керівним принципом діяльності держави; 3) право на соціальне забезпечення на основі ідей реальної рівності, подолання бідності, гарантування гідних

умов життя, соціального захисту, які впливають із концепції держави загального добробуту [4, с. 106–131].

В установчих договорах ЄС, зокрема у Договорі про ЄС (2007 р.), верховенство права постає не стільки як принцип права, скільки як філософсько-соціальна категорія – загальнолюдська цінність, яку мають поважати і якої мають дотримуватися. Це підтверджується системним тлумаченням відповідних нормативних положень під кутом аксіологічного розуміння їх потенціалу. Зокрема, в Договорі про ЄС ці цінності знайшли своє відображення таким чином: а) у Преамбулі зазначено, що держави-члени заснували ЄС, отримуючи натхнення від культурного, релігійного та гуманістичного спадку Європи, з якого розвинулися загальні цінності (непорушності та невідчужуваності прав особистості, свобода, демократія, рівність та верховенство права); б) ст. 2 містить перелік цінностей, на яких було засновано ЄС, тут також підкреслюється, що ці цінності є спільними для всіх держав-членів, а також закріплено телеологічні доміанти, що демонструють практичне застосування наведених цінностей у суспільстві – панування плюралізму, недискримінації, толерантності, правосуддя, солідарності та рівності чоловіків та жінок. Резюмуючи, можна зазначити, що саме у такий спосіб установчі договори ЄС нормативно закріпили загальновизнані принципи права, до яких належить і принцип верховенства права, як засадничі, основоположні щодо правової системи ЄС, відповідно, і правових систем його держав-членів [1, с. 251].

Підеумовуючи, верховенство права ми розглядаємо не тільки як принцип права, а розглядаємо значно ширше як загальнолюдську цінність, яку мають поважати і якої мають дотримуватися. Верховенство права є гарантом європейської, демократичної, соціальної та правової держави.

---

1. Куровська І.А. Принцип верховенства права в правовій системі ЄС та міжнародному праві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 3, том 2, 2019. С. 246-252.

2. Пухтецька А.А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. *Вісник НАН України*. №3, 2010. С. 33-43.

3. The Council of Europe and the Rule of Law. An Overview, CM(2008)170, 21 November 2008. URL : https://www.coe.int/t/dc/files/Ministerial_Conferences/2009_justice/CM%20170_en.pdf.

4. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія: книга. Київ: «Києво-Могилянська Академія», 2007. 208 с.